

AVRAM IANCU: EVOLUȚIA UNUI CULT ȘI POZIȚIA ACESTUIA ÎN IDEOLOGIA UNIRII DE LA 1 DECEMBRIE 1918

Tudor ROȘU
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

Avram Iancu: The Evolution of a Cult and Its Position within the Ideology of the 1st of December 1918 Union

ABSTRACT

Avram Iancu (1824-1872) was undoubtedly the most representative historical figure of the Transylvanian Romanians during the period leading up to the unification of Romania on 1 December 1918. With a rich biography, culminating in the revolution of 1848-1849, the “King of the Mountains” was later adopted as a national hero by Romanians beyond the mountains.

The present article analyses how the national cult of Avram Iancu was constructed and shaped between 1872 and 1918, despite the restrictions imposed by the state ideology, highlighting several episodes relevant to this development and finally focusing on the major historical episode of the 1st December 1918, when the Union of Transylvania with the Kingdom of Romania was established. Within the ideology and rhetoric of the Union, history itself had a dominant position, while Avram Iancu, as a national hero, became a landmark of any discourse with historical content.

Cuvinte-cheie: mit istoric, identitate națională, Transilvania, Imperiul Austro-Ungar, cenzură, presă, istoriografie, mărturii orale, Primul Război Mondial, discurs istoric

Key words: historical myth, national identity, Transylvania, The Austro-Hungarian Empire, censorship, newspapers, historiography, oral testimony, First World War, historical discourse

Construcția mitului „Avram Iancu” a început, desigur, odată cu Revoluția transilvăneană din 1848-1849. Ne propunem să îi urmărim parcursul, în linii mari, pe o durată ce culminează la momentul Unirii de la 1 Decembrie 1918. Tot în linii mari fie spus, pentru Imperiul Habsburgic, ulterior Austro-Ungar, în care ne poziționăm, în intervalul 1848-1918 se formează structurile politice ale românilor, rutenilor, sârbilor, slovacilor și slovenilor, structuri ce se fundamentează pe melanjul dintre tradiție și conștiință națională. Iar conștiința națională se hrănește din tradiția istorică, ca regulă, fie a propriei statalități (sau cel puțin a autonomiei), fie din formarea legendelor politice cu personaje-erou ale fiecărei națiuni¹. Identificarea de eroi este, așadar, necesară și esențială pentru generarea și modelarea conștiinței naționale. Însă în cazul logosului național în care operează românii ardeleni, eroizarea lui Avram Iancu pare să vină firesc, facil, fluent, pe un teren oarecum viran, cu puțini eroi emanați din propriul spațiu. De exemplu, un Iancu de Hunedoara vine din negura istoriei și

¹ *Monarhia habsburgică* 2021, p. 253.

nu poate fi întotdeauna exponențial, un Mihai Viteazul este împrumutat, translatat de dincolo de munți; doar Horea, Cloșca și Crișan ocupă acest spațiu tot mai generos, însă amintirea lor, întrucâtva unidimensională, încă nu poate fi pe deplin valorificată. În această ordine de idei, Avram Iancu, la zenitul său istoric din 1848-1849, oferă imaginea perfectă a eroului modern, a revoluționarului lucid, pentru care singurul lucru ce contează este binele națiunii, în timp ce dimensiunea tragică a traseului vieții sale se constituie într-o sursă inepuizabilă pentru regăsirea identității colective în persoana eroului.

La sfârșitul Revoluției, tânărul moț era, cu siguranță, românul ardelean cu cea mai mare notorietate. Recunoscut ca lider al luptei naționale de zecile de mii de oameni aflați sub comanda sa directă în timpul Revoluției, iar mai apoi, practic, de întreaga națiune, încununat de succes în timpul evenimentelor revoluționare, cu o personalitate complexă, Avram Iancu devenise, oarecum peste noapte, simbol național. Mai târziu, după 1852, transformările nedorite din biografia sa nu au reușit să altereze simbolul, ba chiar ele au fost înțelese în sensul completării, a întăririi și desăvârșirii imaginii tragice a eroului, în paralel cu evoluțiile politice resimțite, la rândul lor, drept tragice pentru destinul național.

Atâta vreme cât Avram Iancu a fost în viață, în jurul personalității sale a existat în egală măsură interes și discreție. Evoluția sănătății sale a determinat ca o mare măsură din interesul față de persoana sa să urmeze direcția zvonului vs. certitudinii că ar fi „smintit”. La jumătatea anilor 1850, Alexandru Papiu Ilarian îi cerceta cu atenție comportamentul, cu modul în care i se manifestau depresia, melancolia, indiferența, ce îl făcea să răspundă sau să ignore interlocutorul, concluzionând că Iancu pare cel mai normal între muntenii lui. Totuși, ulterior se temea pentru viața lui și se gândea la varianta de a fi scos din Ardeal, măcar până la Cernăuți². Câțiva ani mai târziu, în 1860, Iudita Secula spunea despre Iancu: „Un sentiment straniu te cuprindea; părea că se luptă în sufletul său două elemente: visul și realitatea”³. Spre finalul vieții, această dihotomie pare a fi tranșată în favoarea „visului”, cu tot mai puțini martori oculari care să îl crediteze cu luciditate pe Iancu. De exemplu, George Bariț nu îl văzuse din 1852 până în 1865, când a fost rugat și el să îl convingă pe Iancu să se lase băutură⁴, viciul care pare a fi principalul responsabil de decrepitudinea ilustrului lider. Sau, după cum se arăta în altă parte, în acești ultimi ani ai vieții, Iancu apare „trist, uneori plângând, vorbește despre vremurile trecute și despre decepțiile lui și primește cu plăcere daruri din partea oricui”⁵.

² Teodor 1972, p. 71-83.

³ *Ibidem*, p. 156.

⁴ „Avram Iancu”, în *Transilvania*, V, nr. 22, 15 noiembrie 1872, p. 253-258.

⁵ Ranca 1996, p. 102.

Moartea lui Avram Iancu, survenită în 1872, l-a poziționat definitiv pe Craișor în panteonul național. Argumentând această poziție, George Bariț puncta în elogiul său: „Avram Iancu era unul din acei bărbați eminenți ai poporului dacoromânesc care fusese încălzit și pătruns în adâncul sufletului său de sacralul foc al libertății” și „Avram Iancu, mort pentru societatea contemporană, va viețui în memoria noastră și a tuturor generațiilor câte ne vor succede nouă până când istoria omenimei va mai avea să consemne câte ceva din viața națiunii dacoromânești”⁶. Altfel, și alte necrologuri, publicate imediat după 10 septembrie 1872, dar și panegirice publicate ulterior, trasau coordonatele conținuturilor cu care vor opera mereu istoriografii și biografii lui Iancu. De exemplu, Valer Moldovan opina că: „El a început să moară cu douăzeci și mai bine de ani înainte de ziua de 10 septembrie 1872 [...] El a început să moară imediat după potolirea Revoluției”; mai departe, temele predilecte, fie menționate succinct, fie expuse mai detaliat, în jurul cărora se configurează biografia lui Iancu sunt: nerekunoștința Vienei, testamentul lui Iancu, refuzarea decorației de la împărat, pălmuirea de la Alba Iulia, proiectul monumentului de la mormânt blocat de prigoana autorităților; nepăsarea românilor ca semnal de alarmă pentru proiectul național.⁷

De asemenea, în ecuația creării și modelării mitului Avram Iancu, cuvinte despre el, cu ecouri peste ani, au spus prietenii, colaboratorii și contemporanii săi, dintre care o bună parte i-au supraviețuit trei sau chiar patru decenii. De exemplu, Clement Aiudeanu murea în 1913, la 93 de ani⁸. Mihai Andreica din Câmpeni, apropiat al lui Iancu și prefect în locul lui Buteanu, trăise până în 1902; Axente Sever până în 1906; Ioan Cavaler de Pușcariu, tribun al revoluției, ulterior istoric al acesteia, trăise până în 1911. Aceștia și mulți alții, pe lângă mărturiile publicate, vor fi vorbit în sute de rânduri despre persoana liderului Revoluției românilor transilvăneni. În condițiile în care aparatul ideologic dualist bloca, direct sau indirect, diseminarea ideologiei naționale românești, orice astfel de element trebuie să fi cântărit greu în propagarea mitului Avram Iancu. Mai mult decât atât, aceste surse orale s-au propagat și din generație în generație: „Îmi povestea bunica pe vremuri: [...] vitejii moți, săraci în țara lor bogată [...] pe atunci, nu ca astăzi, grația lui Dumnezeu, și nu voința națiunii, era atotputernică [...] Avram Iancu a refuzat această grație [decorația de la împărat], iar celălalt [George Bariț] a declarat că numai cu doliu o va purta, au primit ordin ca în 24 de oare să părăsească Viena”, prin urmare Iancu s-a întors în

⁶ Teodor 1972, p. 103-105.

⁷ *Gazeta Transilvaniei*, LXXV, nr. 191, 31 august/13 septembrie 1912, p. 1.

⁸ *Adevărul*, XXVI, nr. 8449, 21 martie 1913, p. 1; *Foaia poporului*, XXI, nr. 13, 24 martie/6 aprilie 1913, p. 7.

munți dezamăgit. Nu a vrut să se întâlnească cu împăratul în 1852 și i-a trimis vorbă că „un nebun cu un mincinos nu pot sta de vorbă”⁹.

Aparițiile publicistice pe această temă în intervalul 1872-1918, au fost, chiar dacă mai degrabă rare din cauza variilor blocaje, totuși semnificative. În 1891 apărea, de această dată la București, departe de jurisdicția vigenților cenzori maghiari: *Avram Iancu, Regele Carpaților. Continuatorul operei lui Horea (roman istoric)*, de Ioan Pop Florantin (206 p.). Era un roman care urmărea firul istoric al evenimentelor-reper din biografia lui Iancu, din copilăria acestuia și până la moartea lui. Evident, romanul ficționaliza, imagina momente și crea multe dialoguri, iar calitatea lui era mai degrabă îndoielnică.

În 1897 ieșea *Biografia lui Avram Iancu*, a lui Iosif Sterca-Șuluțiu¹⁰, un volum cu conținut istoric și memorialistic, de dimensiuni moderate, care va deveni însă, peste decenii, o sursă incontestabilă pentru toți autorii care vor aborda subiectul Avram Iancu. Spicuiind câteva informații prezentate – dintre care unele vor deveni repere în istoriografia subiectului - : nu se știau/știu ziua și luna nașterii, diminutivul pentru apropiați este „Avrămuț”, tinerețea eroului a evoluat implacabil spre lupta națională; povestea revoluției este prezentată de autor (oarecum pe scurt, dar cu apel la diferite documente; autorul pune cuvinte în gura lui Iancu, care vor fi preluate întotdeauna fără prea multe rezerve de alți autori; tema refuzului decorației este la loc de cinste; la fel, enigma refuzului lui Iancu de a se întâlni cu împăratul în 1852; de asemenea, episodul palmuirii de la Alba Iulia este descris pe larg, în baza unei relatări personale a lui Iancu către Șuluțiu. Chiar dacă acestea erau deja, în bună măsură, repere biografice, prin lucrarea lui Șuluțiu ele devin borne incontestabile ale imaginii lui Avram Iancu.

În 1906 apăreau *Poesii populare despre Avram Iancu*, adunate și publicate de Simeon Florea. Un articol amplu dedicat Adunării de la Blaj vedea lumina tiparului la 65 de ani de la eveniment, în ziarul *Adevărul*¹¹. În aceeași perioadă, încă apăreau și documente noi, publicate în presă, cum a fost scrisoarea lui Iancu către Ilie Măcelariu din 1860¹².

Evocările lui Avram Iancu în presa românească din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și primele ale secolului al XX-lea pot fi considerate numeroase. Fără a intra într-o analiză cantitativă, să spunem că epitetele care îi însoțesc numele sunt relevante: „regele munților”, „erou al libertății universale”, „beliducele românilor din Abrud”, „regele Carpaților”, „regele Munților Apuseni”; determinantul „crai” este rar, iar cel de „crăișor” este și mai rar. Asupra conținuturilor acestor articole autorii trebuiau însă să opereze cu prudență, existând riscul interpretării în sensul „agitațiunii contra patriei și a

⁹ *Neamul Românesc*, an XIII, nr. 301, 31 octombrie 1918, p. 2.

¹⁰ Sibiu, Tiparul Tipografiei Archiepiscopale, 1897, 43 p.

¹¹ *Adevărul*, XXVI, nr. 8490, 4 mai 1913, p. 1.

¹² *Gazeta Transilvaniei*, LXXVI, nr. 99, 7/20 mai 1913, p. 2.

națiunii maghiare”. Este cazul, de exemplu, a două articole publicate în ziarul *Tribuna* de la Sibiu, în 1899: „Spiritul marelui Avram Iancu” și „Resunet din Oradea-Mare”. Responsabil de număr era Andrei Balteș, care mai fusese codamnat de șase ori pentru „agitație”. Și de această dată, sentința primită după prima instanță a fost de doi ani închisoare și 1000 de coroane amendă¹³.

Uneori și maghiarii scriu cu oarecare compasiune și empatie despre Iancu, așa cum etalează Réthi Lajos în 1880, într-un articol în care publica și un desen realizat după fotografia cu fluier a lui Iancu – totuși, în acel articol, Horea este descris ca „monstru însetat de sânge”¹⁴. Sub imaginea lui Iancu, legenda îl menționează pe *Janku, a havasok Királyja*: Iancu, regele munților (înzăpeziți). Au existat mai multe astfel de „variante”, reprezentări ponderate ale unui Iancu sui-generis, livrate cititorilor maghiari. Istoricul Kövry László opina că eroul românilor a militat pentru o cauză dreaptă și că „ar fi putut să pară ca un erou al libertății, dar el dorea să fie mântuitor, fără să-și dea seama că nu este decât o unealtă”¹⁵.

În anii din preajma schimbului de secole XIX-XX, au existat, de asemenea, câteva episoade care au creat multă emulație la vremea lor. Unul a pornit, poate, de la procurorul regesc de la Alba Iulia, Lázár Miklos, care l-a numit pe Iancu „șef de bandiți”¹⁶ în 1899, cu ocazia unui proces intentat lui Tit Liviu Albini, fost administrator al ziarelor *Tribuna* și *Foaia poporului*, sub acuzația, devenită secundară ca importanță istorică, că ar fi delapidat banii colectați pentru ridicarea unui monument în memoria lui Avram Iancu¹⁷. Rezultatul a fost o capacitate spre rezistență a mișcării studențești românești; în 31 dec 1899, câțiva studenți clujeni mergeau la Țebea, unde depuneau o coroană și cântau „Deșteaptă-te, române!” în cadrul unei solemnități organizate de ei. Cununa era luată de pe mormânt și confiscată de jandarmi. Se intenta proces pentru 13 februarie 1900. Trei tineri erau acuzați: I. Scurtu, G. Novacovici și Coriolan Steer. Avocații apărării erau Francisc Hossu-Longin, Ștefan Cicio Pop și Teodor Pop (ultimul din Baia de Criș). Pe o bună parte dintre aceștia, atât din acuzați, cât și din avocați, îi vom regăsi ulterior implicați în „procesul” Unirii Transilvaniei, chiar cu poziții fruntașe. În fine, acuzații erau condamnați pentru cinstirea memoriei lui Iancu și pentru tricolorul pus pe cunună: primeau șase săptămâni temniță ordinară și 250 coroane amendă. Chiar dacă procesul și-a avut complexitatea lui, el va fi esențializat, pe bună dreptate, în conștiința colectivă românească prin ideea de „ispravă a justiției maghiare”, procesul în care

¹³ *Gazeta Transilvaniei*, LXIV, nr. 192, 31 august/13 septembrie 1901, p. 3.

¹⁴ *Vasárnapi ujság*, XXVII, nr. 30, 25 iulie 1880, p. 483-484.

¹⁵ Mitu 2006, p. 277.

¹⁶ *Tribuna*, XVIII, nr. 170, 16/29 septembrie 1901, p. 1.

¹⁷ *Gazeta Transilvaniei*, LXIV, nr. 219, 4/17 octombrie 1901, p. 2.

studenții români au fost condamnați pentru că au depus o coroană la mormântul lui Avram Iancu¹⁸.

Reacția românilor nu s-a lăsat așteptată. A doua zi după proces, la Țebea avea loc o manifestație de mare amploare: de asemenea, iar la Brad se petrecea un eveniment similar. Tinerii condamnați erau primiți cu mare entuziasm și la Deva și la Cluj¹⁹. La recurs se retrăgea acuzația, însă pentru I. Scurtu și G. Novacovici se deschidea un nou proces, de „agitație împotriva statului”. Rezultatul a fost văzut ca un succes, întrucât memoria lui Iancu nu mai intra în discuțiile tribunalului, căci pentru suflarea românească acesta devenise marea miză a momentului: apărarea imaginii eroului național²⁰. Noul proces avea loc la 26 septembrie 1901, la Deva, cu apărători în persoanele lui Francisc Hossu-Longin și Aurel Vlad, și cu universitarii români prezenți „în număr complet” pentru a dovedi că „Iancu e idolul întregii tinerimi și a întregului popor român”²¹. Pedepsa viza zece zile închisoare și 100 coroane amendă²². În aprilie avea loc condamnarea definitivă a lui Novacovici la două luni închisoare și amendă de 200 de coroane. În consecință, se pune în scenă o nouă manifestație la Deva. O nouă cunună era dusă la Țebea, care va fi ridicată - din nou - după două zile de jandarmi și depusă mai apoi la biserica din Țebea²³.

Întreg episodul, perceput ca un adevărat „proces al lui Avram Iancu”, a rămas viu ani la rând în memoria generației unioniste și a completat și însuflețit conținuturile discursive naționaliste. De exemplu, Alexandru Vaida Voevod afirma, în 1913, că Iancu a fost pentru români „un bărbat de însemnătate pe care a avut-o un Andrei Hofer pentru germanii din Austria. Și *Budapesti Hirlap* are temeritatea cu adevărat tâlhărească să-l numească pe Avram Iancu „ucigașul și bestialul Avram Iancu” [...] Nu e cel dintâi caz când ura de moarte ce ne poartă ungerii izbucnește într-un chip atât de mișelesc. E același glas care a spus la 1898, în fața tribunalului de la Alba Iulia, că Iancu a fost „bandit”²⁴.

În linia demersurilor menite a păstra vie amintirea lui Avram Iancu de la cumpăna veacurilor XIX-XX, se înscrie și apelul tipărit în broșură al lui Amos

¹⁸ *Mișcarea*, VIII, nr. 216, 25 septembrie 1916, p. 1; *Gazeta Transilvaniei*, LXV, nr. 138, 23 iunie/6 iulie 1902, p. 2.

¹⁹ Neamțu 2012, p. 121-136.

²⁰ Într-un articol din *Gazeta Transilvania*, scris chiar de George Novacovici („De la procesul în afacerea Iancu”, în LXIV, nr. 219, 4/17 octombrie 1901, p. 2; nr. 220, 5/18 octombrie 1901, p. 1-2), se identificau 12 argumente istorice pentru care caracterizarea defăimătoare (prin urmare, și motivul incriminării) la adresa lui Iancu făcută în ordinul ministrului de Interne era greșită.

²¹ *Gazeta Transilvaniei*, LXIV, nr. 214, 28 septembrie/11 octombrie 1901, p. 1.

²² *Tribuna*, XVIII, nr. 170, 16/29 septembrie 1901, p. 1.

²³ Neamțu 2012, p. 147-152.

²⁴ *Românul*, III, nr. 214, 1/14 octombrie 1913, p. 3.

Frâncu, cu scopul de a strânge fonduri pentru un monument dedicat lui Iancu²⁵, un proiect ce va fi asumat de mulți ca unul național, dar care nu va putea fi pus în practică în deceniile imediat următoare. Se vor strânge bani pentru un monument dedicat lui Avram Iancu și în anii următori. O coletă pentru statuia lui Iancu a fost confiscată de autorități, iar autorii închiși²⁶. Oricum, în această perioadă, cel puțin după aprecierea istoricului Gelu Neamțu, „Cultul lui Iancu lua amploare tinzând a deveni un simbol din ce în ce mai extins. Portretul său era aproape în fiecare locuință românească. Tebea se preconiza să devină un loc de pelerinaj pentru români”²⁷.

În 1908, avea loc un nou episod de mare impact, odată cu distrugerea unor repere-simbol pentru mișcarea națională a românilor (întrucât de monumente reale nu putea fi vorba, dat fiind set-up-ul legislativ). Distrugerea de la Blaj a avut loc, după cum titra și presa bucureșteană, în noaptea de 3 spre 4 noiembrie 1908 (de fapt, noaptea de 16/17 noiembrie stil nou), pe la ora 2 și jumătate²⁸, când au avut „două teribile detunături” – la Crucea lui Avram Iancu și la Piatra Libertății²⁹. Coloana de piatră de pe Câmpul libertății a fost aruncată în aer cu dinamită, ea având inițial o înălțime de 2 m și un diametru de 1 m și rămânând de doar 40 de cm în urma exploziei. Se specifica însă că această piatră nu era cea originală, ridicată la 1848 de români, aceea fiind luată de ape. Câțiva elevi de la Blaj au instalat-o în 1858 pe cea nouă. Cealaltă deflagrație avusese așadar loc la „Cruce”, despre care nu se știa îndeobște când a fost pusă, doar că primise la un moment dat denumirea de „Crucea Avram Iancu”³⁰. Presa vorbește, astfel, despre „mișelescul atentat de la Blaj, când nește mișei necunoscuți au sfărâmat cu dinamită peatra-monument de pe Câmpul libertății și Crucea dintre vii, numită și Crucea lui Iancu” sau de crucea de „deasupra viilor metropolitane”³¹. Aproape de focul evenimentelor, profesorul și publicistul Al. Lupeanu-Melin menționa „urme de galoși și cizme, va să zică făptuitorii au fost din clasa înaltă”, „cu chipuri de domni” și ar fi acționat, cel mai probabil, asigurându-și lipsa de reacție a jandarmilor. „Dimineța apoi *cei mari* și jidovii din Blaj râdeau pe înfundate”³². „Mâni sacrilege au perforat în taina nopții *piatra* de pe Câmp și au pus dinamit ca s-o azvârle în aer. Păzitorul înspăimântat spunea că a văzut noaptea o ceată de oameni îmbrăcați în haine *domnești*, cari au tras împușcături de revolver cânelui care latră”. Valul de indignare nu a stârnit reacția așteptată

²⁵ Amos Frâncu, *Pentru memoria lui Avram Iancu, Sibiu*, 1899. (la p. 49 e informația cu procurorul de la Alba Iulia).

²⁶ *Tribuna*, XIII, nr. 199, 16/29 septembrie 1909, p. 7.

²⁷ Neamțu 2012, p. 129.

²⁸ *Ibidem*, p. 160.

²⁹ *Ibidem*, p. 153-154.

³⁰ *Dimineța*, V, nr. 1700, 8 noiembrie 1908, p. 3.

³¹ *Unirea. Foaie bisericească-politică*, XVIII, nr. 46, 21 noiembrie 1908, p. 1.

³² Neamțu 2012, p. 160.

din partea autorităților, chiar dacă și Iuliu Maniu, deputat în acea vreme la Budapesta, a adresat o interpelare ministrului de interne în această chestiune³³. Nu s-a aflat autorul, iar procuratura și jandarmeria au sistat cercetarea.

Un alt „atentat” a avut loc asupra casei lui Iancu de la Vidra de Sus, proprietate a Asociațiunii, tot în 1908: „În una din nopțile trecute un necunoscut a vărsat pe ea petrol (gaz) și apoi i-a dat foc, cu scopul ca să nimicească și acest scump monument ce-l avem.”; se presupunea că făptașul ar fi fost un alcoolic, plătit în acest scop; un negustor de vite l-a văzut în timpul faptei și l-a urmărit, dar a fost lovit în cap și, prin urmare, indisponibilizat. Oricum, vidrenii au reacționat rapid și au stins focul, înainte de a se produce pagube semnificative³⁴.

Interes declarat pentru patrimoniul „Avram Iancu” a existat mereu. Casa părintească sau obiectele personale ale Crăișorului au făcut obiectul unor proiecte firești de valorizare a patrimoniului național. Posibilitățile reale au fost însă reduse. Dar, altfel, generația ce i-a urmat lui Iancu a conștientizat că prezervarea și punerea în valoare a casei acestuia, ca loc al memoriei, era esențială pentru întreținerea cultului: „Ar trebui ca acest locaș sfânt să devie un adevărat muzeu, în care să găsim adunate toate relicviile și documentele, cari se refer la Avram Iancu, la viața și faptele lui și a familiei sale”³⁵. De altfel, casa se afla în proprietatea *Asociațiunii*, care încercase, încă din 1888, unele lucrări de restaurare, încheiate fără mult succes³⁶.

Totuși, un obiect-simbol, fluierul Iancului, ajungea în 1899 în posesia lui Iosif Sterca-Șuluțiu, cu gândul, verbalizat explicit la acel moment, de valorificare în cadrul unui „muzeu național”. Fluierul era simbol al celor două decenii de „rătăcire”, al „umbrei” lui Avram Iancu³⁷. Tot atunci se discuta aplicat despre necesitatea adunării la un loc a acestor obiecte, în baza unor informații valide. De exemplu, se afla și se confirma acum că Iancu avea două fluieri, „unul fluer-baston și altul micuț, de cireș”³⁸.

În preajma Primului Război Mondial, amintirea lui Avram Iancu era vie. Părea, uneori, că moartea sa fusese ieri. Nimeni nu făcea economie de figure de stil. „Ai murit cu fluerul în mână, în casa unui covrigar din Baia de Criș. Ai trait viața acelor fără moarte, și ai murit ca să trăești în sângele nostru, să ne scuturi pumnul și să ne întristezi fața, de câte ori ocârmuitorii ne trimit câte o palmă. [...] Lacrămile ce le plângem, zâmbetul ce-l zâmbim, ura și iubirea ce-o simțim,

³³ *Albina*, XII, nr. 8, 23 noiembrie 1908, p. 194.

³⁴ *Foaia poporului*, XVII, nr. 45, 8/21 noiembrie 1909, p. 507-508; v. știrea și în *Telegraful român*, LVII, nr. 118, 31 octombrie/13 noiembrie 1909, p. 2.

³⁵ *Gazeta Transilvaniei*, LXXV, nr. 175, 10/23 august 1912, p. 1.

³⁶ Mircea 2014, p. 107.

³⁷ Neamțu 2012, p. 110-112.

³⁸ *Ibidem*, p. 116; *Gazeta Transilvaniei*, LXII, nr. 140, 27 iunie/9 iulie 1899, p. 3-4; „Fluerul lui Iancu”, în *Familia*, XXXV, nr. 27, 4/16 iulie 1889, p. 323.

toate, toate își au rostul lor prin Avram Iancu – cum prin Hristos își are rostul Iancu. A venit Hristos ca să mântuiască omenirea și a venit Iancu ca să ne întărească în credința mântuirii”³⁹. Sau, în altă parte, în presa din Vechiul Regat, se arăta că: „Unii dintre Moți mai cred că Avram Iancu trăește încă, încărcat de lanțuri în fundul unei temniți, ascuns și tănuit de toți cei ce voesc să știe de dânsul, până când se va găsi vreunul dintre frați mai vrednic ca să descopere locul unde-i străjerit să pătrundă la el cu iarba ferului și să-l scape din cătușele-n care-i ferecat”⁴⁰. Chiar dacă elementele stilistice erau diferite, structura narativă era similară.

Oricum, românii de peste munți contribuieră - după cum am văzut și anterior - decisiv la răspândirea cultului lui Avram Iancu. Încă de dinainte ca Marele Război să cuprindă lumea, existau „Fundațiunea Avram Iancu” și „Asociația Avram Iancu”, la București; exista un Batalion „Avram Iancu”, existau străzi cu numele eroului în orașele mari, la București, la Ploiești, la Constanța, dar și în altele mici și periferice, precum la Bazargicul din Cadrilater, ceea ce în Transilvania era imposibil; existau, de asemenea premii culturale cu denumirea de „Avram Iancu”. Numele și spiritul lui Avram Iancu erau, de asemenea, prezente și în denumirea și activitatea unei organizații precum Societatea „Avram Iancu” din New York, înființată de diaspora ardeleană din capitala SUA.

La momentul intrării României în război, sensibilitatea față de cultul lui Iancu era crescută. Se vorbea despre „martirul Avram Iancu [...] palmuit de slugi în palatul imperial”⁴¹. Cititorii unui ziar oarecare de dincolo de munți puteau găsi însuflețire în „Marșul lui Iancu”⁴², ori puteau găsi motivație, în formule precum: „Sângele lui Horia, Cloșca și Crișan, sângele lui Avram Iancu, cere răzbunare și ora răfuielilor de veacuri a sosit”⁴³.

Mai apoi, marile momente de turnură din evoluția conflagrației în care românii ardeleni au fost implicați au constituit totodată prilej de raportare la omniprezentul reper „Avram Iancu”. Cu privire la sosirea voluntarilor ardeleni la Iași, în 1917, presa titra: „Un suflet nou vine astăzi alături de sufletul nou al armatelor renăscute, vine sufletul chinuit dar niciodată înfrânt al Ardealului, vine sufletul lui Horea și al lui Avram Iancu [...]”⁴⁴. Peste munți, ardelenii sunt, de acum, urmașii lui Horea și Avram Iancu. „Buciumul lui Horia ne-a redeșteptat

³⁹ *Românul*, III, nr. 198, 11/24 septembrie 1913, p. 6-7.

⁴⁰ *Mișcarea*, VIII, nr. 51, 5 martie 1916, p. 1.

⁴¹ *Adevărul*, XXIX, nr. 10.554, 28 iulie 1916, p. 1.

⁴² *Mișcarea*, VIII, nr. 48, 2 martie 1916, p. 1.

⁴³ *Mișcarea*, VIII, nr. 183, 20 august 1916, p. 2.

⁴⁴ *Mișcarea*, IX, nr. 128, 9 iunie 1917, p. 1.

neamul și ne-a scris în istorie o pagină tristă dar glorioasă; buciumul lui Avram Iancu a strigat la 1848⁴⁵.

1918

În anunțul organizării Adunării Naționale de la Alba Iulia se sublinia că „Între zidurile Albei a suferit umiliri și mândrul rege al munților, Avram Iancu⁴⁶. Elementul istoric este omniprezent în retorica pregătirii Unirii de la 1 decembrie 1918. Dacă cel mai vehiculat nume de personaj istoric este Traian, ca nobil părinte fondator, națiunea românească fiind considerată „odrasla” acestuia⁴⁷, panteonul istoric ardelean detașează încă trei eroi: Mihai Viteazul, Horea și Avram Iancu. Toți aceștia sunt legați și de Alba Iulia, locul Unirii, Traian prin castrul Legiunii a XIII-a Gemina, Mihai prin momentul cu valențe mitice al Unirii, Horea și Avram Iancu prin mistica suferinței. Ei ajung să facă parte din orice discurs menit să legitimeze unitatea națională. Aceștia eroi ai istoriei sunt percepuți, cel mai adesea, la timpul prezent, ei „privesc din zările sfinte la voi⁴⁸, sunt (re)înviați, ridicați din morminte cu ocazia marii sărbători naționale din 1918, de la care nu au cum să lipsească⁴⁹.

Și Mihai, și Horea (frecvent alături de Cloșca și Crișan, desigur) și Avram Iancu sunt percepuți ca eroi ai suferinței, dar exponențiali și ilustrativi pentru a borna un trecut reprezentat ca unul al suferinței, al „jugului” milenar. Unirea prezentului devine moment al revanșei istorice, chiar dacă acum „s-a înseninat și s-a potolit inima Iancului celui înnebunit de nenorocul eroismului moșilor lui⁵⁰. Moșii, care vin la Alba Iulia „să răzbune pe Horea, Cloșca și Crișan și pe Avram Iancu⁵¹ devin decisivi pentru imaginea românizată a orașului Alba Iulia, fiind amplasați ca străjeri la poarta principală a cetății ori în preajma tribunei principale de pe „Câmpul lui Horea”. Avram Iancu este portretizat, așadar, în imaginarul Unirii Transilvaniei, drept „craiu vestit al munților”, iar „Buciumul [său] de chemare zguduie văzduhul. [...] El strânge coborătorii lui Traian, vitejii legionari. Căci are multe nelegiuri să răzbune⁵².

O emulație în jurul moștenirii simbolice a lui Avram Iancu a existat, firește, și în organizarea din Munții Apuseni, în perioada pregătitoare a Unirii. La Abrud, „mult persecutatul tricolor” a fost arborat cu gândul că „de pe timpul marelui Avram Iancu aștepta ziua înălțării”. Adunarea de la Vidra, organizată în 12 noiembrie, s-a ținut la Casa lui Iancu, „loc de pietate pentru fiecare român”,

⁴⁵ *Evenimentul*, XXIV, nr. 178, 14 ianuarie 1917, p. 1.

⁴⁶ *Românul*, VII, nr. 12, 10/23 noiembrie 1918, p. 1.

⁴⁷ Roșu 2021, p. 284-285.

⁴⁸ *Glasul Ardealului*, I, nr. 13, 13/26 noiembrie 1918, p. 1.

⁴⁹ Roșu 2021, p. 287.

⁵⁰ *Românul*, VII, nr. 30, 2/15 decembrie 1918, p. 2.

⁵¹ Ciubrudean 1969, p. 360.

⁵² *Telegraful român*, LXVI, nr. 12816/29 noiembrie 1918, p. 491.

„cu o însuflețire deamă de nepoții ostașilor lui Iancu”⁵³. La Tebea, unde amintirea episodului arestării tinerilor studenți, veniți cu cununa la mormânt, era încă vie, „cu evlavie s-au apropiat românii, ca să pună cununa neperitoare pe mormântul lui Avram Iancu: cununa veșnicei recunoștințe a neamului. Și la mormântul eroului strigăm pătrunzând și adâncul mormântului: Marele mort al națiunii, scoală-te!, căci iată, neamul tău vine să-ți mulțumească pentru jertfele aduse și vine să sărute glia care-ți acoperă truditele oase. Scoală-te, căci ziua învierii neamului românesc a sosit”⁵⁴!

Reprezentativ pentru raportarea la Avram Iancu a fost și episodul „Zborului Unirii”, atrunci când aviatorul Vasile Niculescu, aterizat la Blaj cu mesaje importante de la guvernul român către liderii ardeleni, primea, la 24 noiembrie 1918, o bucată de piatră de var din „Crucea lui Avram Iancu”, de care era legată o hârtie cu mesajul: „E o întruchipare a luptelor noastre seculare și a suferințelor noastre! E o bucățică de piatră din vechea piatră a Libertății ridicată în 1848 pe câmpia de lângă Blaj, unde ați aterizat Dvs”⁵⁵.

În chiar ziua de 1 Decembrie 1918, ziarul *Alba Iulia*, ce vedea lumina tiparului pentru întâia oară în acea dimineață, titra: „Aici [Alba Iulia] a fost închis și chinuit câțva timp și Regele Munților, viteazul și bunul Avram Iancu, ca răsplată pentru ajutorul dat în vremuri de grea cumpănă Curții împărătești din Viena”⁵⁶. În același număr al „organului proclamării unității naționale” se anunța, cu privire la spiritul în care urmau să se desfășoare lucrările de la Alba Iulia, că „Duhul lui Horea și Cloșca, al lui Iancu, Axente și Bărnuțiu va pluti deasupra noastră, iar glasul de clopot din toate satele Transilvaniei va înfiora o clipă până și oasele celor morți pentru libertatea și unitatea națională”⁵⁷.

Mai departe, aproape orice număr de ziar românesc apărut în săptămânile Unirii îl nominaliza măcar o dată pe Avram Iancu și orice știre de 200-300 de cuvinte despre Unirea Transilvaniei conținea invariabil o referință la acesta – în relație cu „vâltori și furtuni” și „simboluri ale dezrobirii”⁵⁸. Exemplele sunt nenumărate. Ne vom mărgini la unul singur, ilustrativ pentru ubicuitatea lui Iancu în logoul Unirii: „Suferința și martiriul lanțurilor, temnițelor și torturilor maghiare a zămislit pentru români de pretutindeni simbolurile sfinților mucenici Horia, Cloșca, Crișan și Avram Iancu, care ne-au ținut veșnic trează conștiința

⁵³ *Românul*, VII, nr. 19, 18 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 2.

⁵⁴ *Românul*, VII, nr. 31, 4/17 decembrie 1918, p. 1.

⁵⁵ Niculescu 1969, p. 298; v. și Roșu 2021, p. 288.

⁵⁶ *Alba Iulia. Organ al proclamării unității naționale*, nr. ocazional, 18 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 2.

⁵⁷ *Alba Iulia*, nr. ocazional, 18 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 1-2.

⁵⁸ *Văitorul*, an XI, nr. 3193, 24 noiembrie/7 decembrie 1918, p. 1.

românească și setea de răzbunare. A fost cel mai viu izvor de pregătire sufletească și cea mai salutară lecție de energie patriotică”⁵⁹.

În timpul grandioaselor discursuri ale zilei de 1 Decembrie, Avram Iancu este pomenit de Vasile Goldiș, în lungul său expozeu istoric de dinaintea citirii Rezoluției Unirii: „Umbra îndurerată a regelui munților, a scumpului nostru Iancu, rămâne pentru vecie clasica dovadă a legendarei ingraturdini habsburgice”⁶⁰, iar mai apoi și de Miron Cristea, în discursul de pe „Câmpul lui Horea” ce legitima hotărârea Unirii: „și acum aud cum geme de adânc din fundul temniței regele munților, Iancu [...]”⁶¹.

Desigur, după 1918, poziția fruntașă a lui Avram Iancu în imaginarul istoric al românilor ardeleni se va întări și, mai mult decât atât, se va extinde și în panteonul istoric al întregului corp național românesc. Momentul cel mai important va fi cel al serbărilor centenarului nașterii sale din 1924⁶².

List of Illustrations

Fig. 1 – Avram Iancu. Illustration from *Amicul Poporului* (1882)

Fig. 1 – Avram Iancu. Ilustrație din *Amicul poporului* (1882)

⁵⁹ *Viitorul*, XI, nr. 3194, 3/18 decembrie 1918, p. 1.

⁶⁰ *1918 la Români*, p. 286.

⁶¹ *Ibidem*, p. 298.

⁶² Mircea 2014, p. 110-125.

Abrevieri bibliografice

- 1918 la Români – 1918 la Români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România, 1 Decembrie 1918*, vol. X, coordonatori principali: Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Pascu, București, 1989
- Ciumbrudean 1969 - Dumitru Ciumbrudean, *Jurnal de front. 1914-1918*, București, 1969
- Mircea 2014 – Ionela Simona Mircea, „În amintirea lui Avram Iancu”, în *În Semn de biruință. La 190 de ani de la nașterea lui Avram Iancu (1824-1872). Patrimoniul muzeal în slujba regăsirii istoriei*, coord. Ionela Simona Mircea, Alba Iulia, 2014, p. 107-126
- Mitu 2006 – Sorin Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalități, identități*, Iași, 2006
- Monarhia habsburgică 2006 – *Monarhia habsburgică (1848-1918)*, vol. III – *Problema națională*, ediție în limba română coordonată și îngrijită de Rudolf Graf, 2021
- Neamțu 2012 - Gelu Neamțu, *Avram Iancu -mit, realitate, simbol-*, Cluj-Napoca, 2012
- Niculescu 1969 – Vasile Niculescu, „La Blaj”, în *Apulum*, VII/2, 1969, p. 298
- Ranca 1996 – Ioan Ranca, *Avram Iancu pe baricadele Apusenilor. Relatări contemporane ale unor apropiați și adversari*, Târgu-Mureș, 1996
- Roșu 2021 – Tudor Roșu, *1 Decembrie 1918. Radiografia unei zile*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, 2021
- Teodor 1972 - Pompiliu Teodor, *Avram Iancu în publicistică*, Cluj, 1972, p. 71-83

